

STORTINGET

Innst. 296 S

(2024–2025)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Dokument 8:225 S (2024–2025) og Dokument 8:239 S (2024–2025)

Innstilling fra næringskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Une Bastholm, Rasmus Hansson og Sigrid Zurbuchen Heiberg om nasjonalt vern av matjorda, og Representantforslag fra stortingsrepresentantane Erling Sande, Nils T. Bjørke, Geir Pollestad, Sigbjørn Gjelsvik, Marit Knutsdatter Strand og Eivind Drivenes om eit styrkt jordvern for betre beredskap

Til Stortinget

Bakgrunn

Dokument 8:225 S (2024–2025)

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen sikre det nasjonale jordvernet ved å sørge for at dispensasjon fra vernet av matjord kun kan gis av en nasjonal planmyndighet.
2. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til endringer i jordlova som gir en vesentlig innstramming av muligheten for dispensasjoner fra det generelle kravet om at matjord ikke skal brukes til andre formål enn matproduksjon.
3. Stortinget ber regjeringen sette et mål om at statlige samferdselsprosjekter og andre statlige utbyggingsformål ikke skal føre til tap av dyrka mark.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Dokument 8:239 S (2024–2025)

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringa fremje forslag om å lovfeste tilgang til varig vern av matjord, og at dyrka mark får eit langt sterkare lovvern enn i dag, med nasjonal forrang i arealforvaltninga.
2. Stortinget ber regjeringa utarbeide og iverksette ein nasjonal tilbakeføringsplan, i dialog med kommunane, med mål om at dyrka mark som i dag er avsett til utbyggingsformål, tilbakeførast til LNF-R (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsområde).
3. Stortinget ber regjeringa innføre forbod mot opsjonsavtalar for kjøp av matjord til framtidig bruksendring til bustad, industri eller handel, då slike avtalar undergrev lokaldemokratiet og jordvernet.
4. Stortinget ber regjeringa sikre at jordvernensyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.
5. Stortinget ber regjeringa sørge for at årleg tilbakeføring til LNF-R skal overstige nedbygging.
6. Stortinget ber regjeringa sørge for at det vert nydyrka minst like mykje jord som det vert omdisponert, og at staten bidreg med økonomiske verkemiddel til drenering, tilbakeføring og klimatilpassing av jordbruksareal for å redusere klimaskadar.
7. Stortinget ber regjeringa endre dei nasjonale retningslinjene for samordning av areal og transport, slik at jordvern får høgaste prioritet i pressområde. Jordlova sine føresegner må få forrang, og endra retningslinjer skal gjelde for byvekstavtalane.

8. Stortinget ber regjeringa styrke kommunane sitt ansvar gjennom krav om kommunale matjordplanar som sikrar at jordressursane sin kvalitet og produksjonsevne vert oppretthaldne i arealforvaltninga.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens behandling

Komiteen har i brev av 25. april 2025 til Landbruks- og matdepartementet ved statsråd Nils Kristen Sandtrøen bedt om en vurdering av forslagene. Statsrådens uttalelse følger av vedlagte brev av 5. mai 2025. Sakens dokumenter er tilgjengelig på sakssiden på stortinget.no.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tobias Hangaard Linge, Runar Sjøstad, Rune Støstad og Solveig Vitanza, fra Høyre, Nikolai Astrup, Olve Grotle, Sveinung Stensland og Lene Westgaard-Halle, fra Senterpartiet, Nils T. Bjørke, Jenny Klinge og lederen Erling Sande, fra Fremskrittspartiet, Sivert Bjørnstad og Bengt Rune Strifeldt, fra Sosialistisk Venstreparti, Kari Elisabeth Kaski, fra Rødt, Geir Jørgensen, fra Venstre, Alfred Jens Bjørlo, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, viser til representantforslag Dokument 8:225 S (2024–2025) fra stortingsrepresentantene Une Bastholm, Rasmus Hansson og Sigrid Zurbuchen Heiberg om nasjonalt vern av matjorda, og representantforslag Dokument 8:239 S (2024–2025) fra stortingsrepresentantene Erling Sande, Nils T. Bjørke, Geir Pollestad, Sigbjørn Gjelsvik, Marit Knutsdatter Strand og Eivind Drivenes om eit styrka jordvern for betre beredskap.

Komiteen viser vidare til statsråd Sandtrøens to svarbrev, datert 5. mai 2025.

Komiteen viser til at det kun er 3 pst. dyrka areal i Norge, og det er avgjørende å ivareta arealgrunnlaget og ruste arealene for endret klima.

Komiteen merker seg at det har blitt gjort en rekke tiltak de siste årene for å få ned omdisponeringen av matjord. Det viktigste tiltaket er oppdateringen av den nasjonale jordvernstrategien i 2023, med et nytt og innskjerpet mål på 2 000 dekar, jf. Prop. 121 S (2022–2023).

Komiteen viser til at det ifølge den nasjonale jordvernstrategien skal utredes en lovendring i jordloven med sikte på et sterkere vern av de viktigste jord-

bruksarealene, noe Landbruks- og matdepartementet er i gang med. Komiteen viser vidare til at jordvernstrategien legger føringer for å utarbeide en nasjonal veileder for matjordplaner. Landbruksdirektoratet har fått i oppdrag å lage en slik veileder, og dette arbeidet er i gang.

Komiteen merker seg at et annet tiltak i jordvernstrategien er at regjeringen vil følge opp arbeidet med jordverninteressene i gjennomføringen av Nasjonal transportplan (NTP). I ny Nasjonal transportplan 2025–2036, er det lagt føringer om at beslag av jordbruksareal skal ha en særskilt vurdering, og at omfanget av beslag skal reduseres. Jordvernstrategien legger også til rette for å videreføre arbeidet med å prøve ut avbøtende og kompenserende tiltak for beslaglegging av matjord ved samferdselsprosjekter.

Komiteen viser til at jordvernet ble styrket i de nye nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging, som ble fastsatt ved kgl.res. av 20. juni 2023. Det oppfordres i disse forventningene til å tilbakeføre jordbruksareal fra arealformål som innebærer omdisponering til LNFR-formål (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsformål).

Komiteen merker seg at regjeringen nylig vedtok statlige planretningslinjer for areal og mobilitet (fastsatt ved kgl.res. av 24. januar 2025), med et eget punkt om jordvern. Der står det at omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og at jordvern bør være et overordnet hensyn. Kommunene oppfordres også her til å vurdere tilbakeføring av tidligere omdisponert areal til LNFR-formål.

Komiteen viser til at kommunene har en viktig rolle i å ivareta jordvernet. Plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for å sikre jordvernet, og kommunene er den viktigste planmyndigheten. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord skjer i hovedsak gjennom kommunale planprosesser etter plan- og bygningsloven. Komiteen merker seg vidare at statsforvalterne også har en viktig rolle i kommunenes arealplanlegging. I tillegg til å gi råd og veiledning til kommunene, skal de medvirke i arealplanleggingen og vurdere om de skal fremme innsigelse mot planforslag som er i konflikt med nasjonale interesser, blant annet av hensyn til jordvernet.

Fleirtalet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne, viser til at matjorda er ein nasjonal ressurs som må forvalta berekraftig og i eit langsiktig perspektiv.

Fleirtalet viser til at Stortinget våren 2023 vedtok ein oppdatert nasjonal jordvernstrategi, der Stortinget slutta seg til eit mål om at årleg omdisponering av dyrka mark ikkje skal overstige 2 000 dekar, og at dette målet

skal nåast innan 2030. Fleirtalet viser til at omdisponering av dyrka mark er redusert dei siste åra, og var i 2023 på rekordlåge 2 740 dekar mot 3 500 dekar i 2022.

Fleirtalet vil understreke at Noreg er eit land der berre 3 pst. av arealet er dyrka mark, og meiner vidare at det betyr at ein må forvalte denne ressursen med det største alvor. Matjorda er grunnlaget for både matsikkerheit og beredskap – og er ein ikkje-fornybar ressurs i menneskeleg tidsperspektiv.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at sjølforsyningen må økes. I tillegg skal produksjonen tilpassas et endret og vanskeligere klima. Det blir lagt til grunn at en variert bruksstruktur, som er tilpassa norske naturressurser og geografi, gir de beste mulighetene for å produsere mat på en bærekraftig og klimavennlig måte. Dette betyr at vi trenger et sterkt jordvern, og at jordvern bør være et overordnet hensyn i arealforvaltningen.

Disse medlemmer merker seg at arealer som er egnet for matproduksjon er en begrenset ressurs. Kun 3,5 pst. av landarealet i Norge er jordbruksareal. Slike arealer er utsatt for omdisponering til andre formål fordi de ofte ligger i områder med utbyggingspress. Trusler mot matsikkerheten må vurderes i lys av den dramatisk forverrede geopolitiske situasjonen som følge av krig, ulikhet og klimaendringer. Matsikkerhet er en grunnleggende forutsetning for et bærekraftig, trygt og stabilt samfunn.

Disse medlemmer understreker at jordvern er en forutsetning for regional forsyningssikkerhet og bærekraftig jordbruk i hele landet, og følgelig en viktig komponent i et bærekraftig matsystem. Bærekraftig forvaltning av jordbruksarealer betyr å unngå varig tap og forringelse av produktive arealer. Under norske forhold er det særlig viktig for matproduksjonen å bevare arealer egnet for krevende jord- og hagebruksvekster.

Disse medlemmer viser til at regjeringen i denne perioden har styrket det norske jordvernet, i tråd med Hurdalsplattformen. Disse medlemmer viser spesielt til jordvernstrategien, som kom i 2023. Denne strategien har et nytt og skjerpet mål for omdisponering av matjord og en rekke viktige og konkrete tiltak, heriblant:

- Utvikle et sentralt register for viktige jordbruksarealer av nasjonal interesse.
- Etablere et nytt kartlag for dyrkbar jord.
- Utvikle et jordbruksarealregnskap, som kan bli en del av nasjonalt arealregnskap.
- Utrede en hjemmel i jordlova for vern av viktige jordbruksarealer.
- Etablere en systematisk registrering av faktisk nedbygging av jordbruksareal.
- Flere tiltak med sikte på å redusere landbrukets egen nedbygging.

Disse medlemmer viser til at regjeringen har igangsatt flere av tiltakene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Høyre viser til at matjord er en nasjonal ressurs som skal forvaltes med ansvar for fremtidige generasjoner. Det er avgjørende å sikre et sterkt jordvern for å opprettholde norsk matproduksjon, bidra til matsikkerhet og ivareta beredskap. Disse medlemmer understreker samtidig at jordvernet må balanseres mot andre viktige samfunnshensyn som boligbygging, næringsutvikling og infrastruktur. Lokal forvaltning og lokaldemokrati må fortsatt spille en sentral rolle i arealplanleggingen, og disse medlemmer mener nasjonale føringer ikke bør gå så langt at de fratar kommunene nødvendig handlingsrom.

Disse medlemmer understreker betydningen av at jordvernpolitikken også legger til rette for beredskap og fleksibilitet. For å sikre matsikkerheten må norsk produksjon av matkorn, grønnsaker og proteinvekster styrkes, samtidig som det må legges til rette for at bønder kan utnytte ressursene på egne eiendommer og ha økonomisk bærekraft. Disse medlemmer mener at tiltak som fremmer lokal verdiskaping og gir økt handlingsrom for bøndene er avgjørende for å sikre landbrukets fremtid.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet mener at det bør bygges videre på eksisterende strategier og virkemidler, fremfor å innføre rigide eller sterkt sentraliserte løsninger som svekker kommunenes rolle som planmyndighet.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av å forenkle og modernisere landbrukspolitikken, med matsikkerhet og verdiskaping som overordnede mål. Jordvernpolitikken må bidra til disse målene og samtidig fremme innovasjon, teknologibruk og presisjonsjordbruk som kan optimalisere bruken av eksisterende arealer og redusere behovet for nye inngrep.

Medlemene i komiteen fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil understreke at arbeidet med styrka jordvern må halde fram, og at det er behov for ytterlegare tiltak slik at det gode arbeidet ikkje sakkar akterut. For mykje jord går framleis ut av drift, og for mykje jord vert bygd ned. Det hastar med å ta fleire grep, både politiske, juridiske og økonomiske.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at det er viktig med tiltak som styrker klimatilpassing og bærekraft i jordbruket.

Disse medlemmer mener at helhetlige løsninger som kombinerer vern med muligheter for utvikling og bærekraftig bruk av ressursene er den beste veien videre.

Medlemene i komiteen frå Senterpartiet vil framheve at Senterpartiet gjennom arbeidet i regjering frå 2021 og frem til partiet gjekk ut av regjering i februar 2025, har styrka jordvernet gjennom nye retningslinjer, skjerpa mål og auka vektlegging av jordvern i plansaker.

Medlemene i komiteen frå Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Raudt, Venstre og Miljøpartiet Dei Grøne fremjar følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa styrke kommunane sitt ansvar gjennom krav om kommunale matjordplanar som sikrar at jordressursane sin kvalitet og produksjonsevne vert oppretthaldne i arealforvaltninga.»

«Stortinget ber regjeringa sikre at jordvernomsyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.»

«Stortinget ber regjeringa endre dei nasjonale retningslinjene for samordning av areal og transport, slik at jordvern får høgaste prioritet i pressområde. Jordlova sine føresegnar må få forrang, og endra retningslinjer skal gjelde for byvekstavtalane.»

Medlemene i komiteen frå Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Miljøpartiet Dei Grøne fremjar følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa fremje forslag om å lovfeste tilgang til varig vern av matjord, og at dyrka mark får eit langt sterkare lovvern enn i dag, med nasjonal forrang i arealforvaltninga.»

«Stortinget ber regjeringa utarbeide og iverksette ein nasjonal tilbakeføringsplan, i dialog med kommunane, med mål om at dyrka mark som i dag er avsett til utbyggingsformål, tilbakeførast til LNF-R (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsområde).»

«Stortinget ber regjeringa innføre forbod mot opsjonsavtalar for kjøp av matjord til framtidig bruksendring til bustad, industri eller handel, då slike avtalar undergreiv lokaldemokratiet og jordvernet.»

«Stortinget ber regjeringa sikre at jordvernomsyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.»

«Stortinget ber regjeringa sørge for at årleg tilbakeføring til LNF-R skal overstige nedbygging.»

«Stortinget ber regjeringa sørge for at det vert nydyrka minst like mykje jord som det vert omdisponert, og at staten bidreg med økonomiske verkemiddel til drenering, tilbakeføring og klimatilpassing av jordbruksareal for å redusere klimaskadar.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne vil peke på at flere internasjonale utviklingstrekk svekker norsk matsikkerhet. Klimændringene kan ramme matproduksjonen i mange regioner, og det samlede presset på klodens jordbruksareal øker, blant annet som følge av økende folketall, utarming av jorda, økt kjøttforbruk som øker etterspørselen etter fôrvarer, og stor etterspørsel etter arealkrevende produkter som biodrivstoff og tekstiler. Russlands invasjon i Ukraina og destabilisering av internasjonale relasjoner som følge av Trump-administrasjonens handelspolitikk kan også ramme handel med mat. Både Russland og Ukraina er blant verdens største hveteeksportører. I tillegg er Russland og Belarus blant verdens største eksportører av kalium, noe som er en kritisk bestanddel i mineralgjødsel.

Disse medlemmer viser til Totalberedskapskommisjonens rapport (NOU 2023: 17) samt til Riksrevisjonens Dokument 3:4 (2023–2024) om matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet. Begge peker på det økende behovet for å sikre Norges selvforsyningsgrad og understreker at dette er en kritisk del av beredskapsarbeidet. Totalberedskapskommisjonen anbefaler

«å videreføre en restriktiv jordvernpraksis for å sikre nødvendige arealer til matproduksjon, inkludert å vurdere virkemiddelbruk.»

I Riksrevisjonens rapport tydeliggjøres det at matjorda i Norge ikke forvaltes på en bærekraftig måte i dag.

Disse medlemmer konstaterer at foreløpig er man langt unna jordvernmålet om maksimalt 2 000 dekar omdisponering av matjord årlig. De siste ti årene har mellom 2 500 og 6 000 dekar forsvunnet hvert år. I 2023 ble det ifølge SSB omdisponert 2 751 dekar dyrka jord. En dekar mathvete produserer 1 000 brød årlig, ifølge NIBIO. Tapet av flere tusen dekar matjord i året har derfor betydelige konsekvenser.

Disse medlemmer har merket seg at statsrådene Erling Sande og Geir Pollestad 22. januar 2024 sendte brev til norske kommunestyrepolitikere der det vises det til en undersøkelse fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) som viser at minst 140 000 dekar dyrka mark er avsatt til utbyggingsformål i kommunale planer som ennå ikke er realisert. Regjeringen ba da kommunene ved planrevisjoner vurdere om arealer som tidligere har vært avsatt til formål som innebærer omdisponering av dyrka jord, skal tilbakeføres til LNFR-formål.

Disse medlemmer mener dette var viktige signaler fra den daværende Arbeiderparti–Senterparti-regjeringen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne viser til at norsk matjord bygges ned i høyt tempo. Nedbyggingen svekker nasjonal matsikkerhet og beredskap og fører til permanent ødeleggelse av en ressurs som ikke er fornybar. Bare 3 pst. av Norge er dyrka mark, og bare en tredel av dette er egnet til å dyrke matkorn. Dagens arealpolitikk fører til at flere tusen dekar matjord bygges ned hvert år. Disse medlemmer mener derfor det er behov for en ny jordvernpolitikk som gir nasjonal beskyttelse av matjorda.

Disse medlemmer mener imidlertid at oppfordringer om å vurdere å stanse nedbygging av matjord er et for svakt styringssignal. Disse medlemmer har også merket seg mange eksempler på at statsforvalterne ikke setter ned foten mot nedbygging. Samtidig ser man at kommuner som forsøker å føre en offensiv jordvernpolitikk og tilbakeføre arealer til LNFR-formål, settes under kraftig press fra utbyggerne. Disse medlemmer viser til at Trondheim kommune saksøkes for 2,6 mrd. kroner fordi kommunen ønsker å stanse omfattende nedbygging av dyrka mark.

Disse medlemmer understreker at økt nydyrking ikke kan kompensere for tap av matjord av høy kvalitet, fordi nydyrking oftest vil komme i mer marginale områder. Når byområder og veier spiser nytt areal, er det ofte den beste jorda som rammes. Man sitter gradvis igjen med både mindre og dårligere jord.

Disse medlemmer mener jordvern er en nasjonal interesse og avgjørende for matsikkerhet og beredskap. De enkelte kommunestyrene kan ikke forventes å ta ansvar for Norges samlede matsikkerhet. Likevel er det kommunene som sitter med myndighet til å vedta om matjord skal tas vare på eller ikke, mens regjeringen nøyer seg med å gi anbefalinger uten tydelige incentiver. Det setter kommunene i en situasjon som minner om allmenningens tragedie: Kommunene tjener isolert sett ofte på å si ja til nedbygging av matjord, mens storsamfunnet taper på det i form av redusert matsikkerhet og svekket beredskap. Disse medlemmer mener derfor at matjorda trenger nasjonalt vern.

Disse medlemmer vil understreke at jordlova slår allerede fast at «(...)ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov.» (§ 1) og at «Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon.» (§ 9). Allerede da dette vedtaket ble gjort på 1950-tallet, mente Stortinget at matjord er en for verdifull ressurs til at samfunnet kunne tillate at den ble brukt til annet enn mat. Siden den gang er flere hundre tusen dekar god matjord bygget ned, og folketallet i Norge har økt fra 3,5 til 5,5 millioner.

Hovedproblemet i dag er at lovens adgang for dispensasjoner er delegert til kommunene, og at loven praktiseres på en måte som ikke gir dyrka og dyrkbar jord reelt vern. Disse medlemmer mener derfor det bør vedtas en lovendring som begrenser muligheten til dispensasjon vesentlig, slik at det kun gis dispensasjon hvis tungtveiende samfunnsmessige hensyn, som for eksempel viktige infrastrukturprosjekter, tilsier at dette er nødvendig. I tillegg bør dispensasjonsmyndigheten legges til statsforvalteren, slik at jorda får reell nasjonal beskyttelse.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sette et mål om at statlige samferdselsprosjekter og andre statlige utbyggingsformål ikke skal føre til tap av dyrka mark.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre, Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til endringer i jordlova som gir en vesentlig innstramming av muligheten for dispensasjoner fra det generelle kravet om at matjord ikke skal brukes til andre formål enn matproduksjon.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre det nasjonale jordvernet ved å sørge for at dispensasjon fra vernet av matjord kun kan gis av en nasjonal planmyndighet.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringa styrke kommunane sitt ansvar gjennom krav om kommunale matjordplanar som sikrar at jordressursane sin kvalitet og produksjonsevne vert oppretthaldne i arealforvaltninga.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringa sikre at jordvernomsyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringa endre dei nasjonale retningslinjene for samordning av areal og transport, slik at jordvern får høgaste prioritet i pressområde. Jordlova sine føresegner må få forrang, og endra retningslinjer skal gjelde for byvekstavtalane.

Forslag frå Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Miljøpartiet Dei Grøne:

Forslag 4

Stortinget ber regjeringa fremje forslag om å lovfeste tilgang til varig vern av matjord, og at dyrka mark får eit langt sterkare lovvern enn i dag, med nasjonal forrang i arealforvaltninga.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringa utarbeide og iverksette ein nasjonal tilbakeføringsplan, i dialog med kommunane, med mål om at dyrka mark som i dag er avsett til utbyggingsformål, tilbakeførast til LNF-R (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsområde).

Forslag 6

Stortinget ber regjeringa innføre forbod mot opsjonsavtalar for kjøp av matjord til framtidig bruksendring til bustad, industri eller handel, då slike avtalar undergreiv lokaldemokratiet og jordvernet.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringa sikre at jordvernomsyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringa sørge for at årleg tilbakeføring til LNF-R skal overstige nedbygging.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringa sørge for at det vert nydyrka minst like mykje jord som det vert omdisponert, og at staten bidreg med økonomiske verkemiddel til drenering, tilbakeføring og klimatilpassing av jordbruksareal for å redusere klimaskadar.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen sette et mål om at statlige samferdselsprosjekter og andre statlige utbyggingsformål ikke skal føre til tap av dyrka mark.

Forslag frå Sosialistisk Venstreparti, Raudt, Venstre og Miljøpartiet Dei Grøne:

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til endringer i jordlova som gir en vesentlig innstramming av muligheten for dispensasjoner fra det generelle kravet om at matjord ikke skal brukes til andre formål enn matproduksjon.

Forslag frå Sosialistisk Venstreparti, Raudt og Miljøpartiet Dei Grøne:

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen sikre det nasjonale jordvernet ved å sørge for at dispensasjon fra vernet av matjord kun kan gis av en nasjonal planmyndighet.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Dokument 8:225 S (2024–2025) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Une Bastholm, Rasmus Hansson og Sigrid Zurbuchen Heiberg om nasjonalt vern av matjorda – vedtas ikke.

II

Dokument 8:239 S (2024–2025) – Representantforslag fra stortingsrepresentantane Erling Sande, Nils T. Bjørke, Geir Pollestad, Sigbjørn Gjelsvik, Marit Knutsdatter Strand og Eivind Drivenes om eit styrkt jordvern for betre beredskap – vedtas ikkje.

Oslo, i næringskomiteen, den 13. mai 2025

Erling Sande

leder

Solveig Vitanza

ordfører

Statsråden

Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref
2025/1565

Vår ref
25/1038-

Dato
05. mai 2025

Dokument 8:239 S (2024-2025) - Representantforslag om å styrke jordvernet for å bedre beredskapen

Jeg viser til brev fra Stortingets næringskomité datert 25. april 2025, og til representantforslag 8:239 S (2024-2025) om å styrke jordvernet for å bedre beredskapen.

Regjeringen har gjort en rekke tiltak for å få ned omdisponeringen av matjord. Det viktigste tiltaket er oppdateringen av den nasjonale jordvernstrategien i 2023, med et nytt og innskjerpet mål på 2000 dekar, jf. Prop. 121 S (2022-2023). Det er grunn til å tro at det å sette dette målet og tidligere mål, har vært helt avgjørende for å få ned omdisponeringen av dyrka jord.

Et annet viktig tiltak, er at jordvernet ble styrket i de nye nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging, som ble fastsatt ved kgl.res. av 20.06.2023. Det oppfordres i disse forventningene til å tilbakeføre jordbruksareal fra arealformål som innebærer omdisponering til LNFR-formål (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsformål). Dette er avgjørende for at vi skal nå målet på 2 000 dekar, siden det ligger mye jordbruksareal i eksisterende områder avsatt til utbyggingsformål i kommuneplanene som ikke er nedbygd ennå.

Det tredje tiltaket som jeg vil nevne, er at regjeringen nylig vedtok statlige planretningslinjer for areal og mobilitet (fastsatt ved kgl.res. av 24.01.2025), med et eget punkt om jordvern. Der står det at omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og at jordvern bør være et overordnet hensyn. Kommunene oppfordres også her om å vurdere tilbakeføring av tidligere omdisponert areal til LNFR-formål.

Jeg vil også nevne den positive utviklingen vi har hatt når det gjelder omdisponeringen av dyrka jord. Siden det første gang ble satt et jordvernsmål i 2004 har den årlige

omdisponeringen gradvis gått nedover fra 11 400 dekar pr år. I 2023 var omdisponeringen nede på ca. 2 800 dekar, noe som var det laveste nivået siden registreringen startet i 1967. De foreløpige tallene for 2024 viser et enda lavere nivå, noe som tyder på at tiltakene virker.

Under følger kommentarer til forslagene i representantforslaget. Svaret er utarbeidet i samarbeid med Kommunal- og distriktsdepartementet og Samferdselsdepartementet.

1. Stortinget ber regjeringa fremje forslag om å lovfeste tilgang til varig vern av matjord, og at dyrka mark får eit langt sterkare lovvern enn i dag, med nasjonal forrang i arealforvaltninga.

Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen utrede en lovendring i jordloven med sikte på et sterkere vern av de viktigste jordbruksarealene. Landbruks- og matdepartementet er i gang med å utrede dette.

Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen også etablere et sentralt register for viktige jordbruksarealer av nasjonal betydning. Landbruksdirektoratet kom nylig med en rapport om etablering av et slikt register, som Landbruks- og matdepartementet vurderer.

Regjeringen har også gitt flere tydelige signaler om hvordan jordvernet skal ivaretas. I *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027* understreker regjeringen at bevaring av dyrka jord er en nasjonal interesse. Jordvernet er også styrket i de nye statlige planretningslinjene for areal og mobilitet, fastsatt ved kgl.res. av 24.01.2025, med et eget punkt om jordvern. Der står det at omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og at jordvern bør være et overordnet hensyn.

Ut fra det anbefaler jeg at representantforslagets punkt 1 ikke blir vedtatt.

2. Stortinget ber regjeringa utarbeide og iverksette ein nasjonal tilbakeføringsplan, i dialog med kommunane, med mål om at dyrka mark som i dag er avsett til utbyggingsformål, tilbakeførast til LNF-R (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsområde).

Regjeringen har gitt flere tydelige signaler om at kommunene bør vurdere å tilbakeføre jordbruksareal fra utbyggingsformål til LNFR-formål, nå senest i de nye statlige planretningslinjene for areal og mobilitet, fastsatt ved kgl.res. av 24.01.2025. I punkt «3.9 Jordvern» står det at «*Det bør vurderes å oppheve gamle planer som innebærer omdisponering av dyrka jord, og tilbakeføre arealene til LNFR-formål.*» I *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027*, fastsatt ved kgl.res. av 20.06.2023, er en av regjeringens forventninger at: «*Ved revidering av kommuneplanens arealdel vurderes det om arealer som tidligere har vært avsatt til formål som innebærer omdisponering av dyrka jord, skal tilbakeføres til landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsformål.*» Dette er også blitt påpekt i brevet av 22.01.2024 til alle kommunestyrepolitikerne fra daværende kommunal- og distriktsminister og landbruks- og

matminister, og i rundskriv M-1/2025 «*Nasjonale og vesentlige regionale interesser innanfor jordvern – klargjering av motsegnspraksis*» datert 24.01.2025 fra Landbruks- og matdepartementet.

Regjeringen forventer også at kommunene vurderer om tidligere godkjent arealbruk skal endres av hensyn til klima, naturmangfold, kulturmiljø, reindrift, klimatilpasning, samfunnssikkerhet og et hensiktsmessig utbyggingsmønster, når de reviderer kommuneplanens arealdel. Dette går fram av *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027*. Ut fra dette arbeides det med å videreutvikle veiledningen og verktøyet for dette arbeidet, både i Kommunal- og distriktsdepartementet og Klima- og miljødepartementet.

Arealregnskap er et viktig verktøy i arbeidet med å tilbakeføre jordbruksareal til LNFR-formål. Et fullstendig arealregnskap vil være en heldekkende oversikt over tilgang og avgang av bebygd og ubebygd areal, og både gjennomført og planlagt arealdisponering. Ambisjonen er at dette regnskapet skal inngå i beslutningsgrunnlaget i arealforvaltningen både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, og således også gi en bedre nasjonal oversikt over planlagt utbygd jordbruksareal. Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen bidra til å etablere et arealregnskap for Norge (punkt 2.12) og utvikle et jordbruksarealregnskap (punkt 2.13).

Arealplanleggingen etter plan- bygningsloven foregår i all hovedsak på kommunalt og regionalt nivå, og jeg kan vanskelig se for meg at det er hensiktsmessig å lage en nasjonal plan for tilbakeføring. Jeg forventer imidlertid at kommunene og fylkeskommunene følger opp signalene som regjeringen har gitt ved å tilbakeføre områder til LNFR-formål. Ut fra det anbefaler jeg at representantforslaget punkt 2 ikke blir vedtatt.

3. Stortinget ber regjeringa innføre forbod mot opsjonsavtaler for kjøp av matjord til framtidig bruksendring til bustad, industri eller handel, då slike avtaler undergrev lokaldemokratiet og jordvernet.

Det er flere ganger fremmet forslag som tar sikte på å hindre at det avtales fortrinnsrett for kjøp av dyrka og dyrkbar jord (opsjoner) hvor rettighetshaveren ønsker å omdisponere jorda til annet enn jordbruksproduksjon. Noen ganger har forslaget vært knyttet til et forbud mot slike avtaler, andre ganger til en tinglysningsplikt.

I Prop. 200 S (2020-2021) s. 151 er det vist til at den forrige regjeringen ønsket å klargjøre overfor kommunene når det oppstår konsesjonsplikt etter konsesjonsloven for opsjonsavtaler som gjelder dyrka og dyrkbar jord. Som følge av dette ble gjeldende regler utdypet nærmere i gjeldende rundskriv om konsesjon som ble utgitt i 2021. Der redegjøres det for reglene, og kommunene er oppfordret til å være oppmerksomme på at avtalene kan kreve konsesjonsbehandling.

Jeg mener det er vanskelig å tenke seg at det kan innføres regler som tvinger parter som ønsker å holde avtaler hemmelige til å fortelle offentlige myndigheter om dem.

Vanskelighetene er de samme uavhengig av om det innføres et forbud mot opsjonsavtaler eller om gjeldende regler om konsesjonsplikt opprettholdes. Et eventuelt forbud eller lignende kan heller ikke gis tilbakevirkende kraft. I områder der det allerede eksisterer mange utbyggingsavtaler vil eventuelle nye regler bare kunne gjelde for nye avtaler. Jeg mener at de øvrige tiltakene i jordvernstrategien er mer effektive med tanke på å sikre jordvern enn et mulig forbud mot å inngå opsjonsavtaler. Kommunene bør samtidig bevisstgjøres om sitt ansvar for arealdisponeringen etter plan- og bygningsloven.

Jeg vil tilføye at forslaget om et forbud mot opsjonsavtaler heller ikke ble tatt opp i den reviderte jordvernstrategien som ble fremmet for Stortinget i Prop. 121 S (2022-2023) vedlegg 9 da Senterpartiet satt i regjering og med landbruks- og matministeren. Ut fra det anbefaler jeg at representantforslaget punkt 3 ikke blir vedtatt.

4. Stortinget ber regjeringa sikre at jordvern hensyn skal avklarast tidleg og vere overordna i alle samferdselsprosjekt, og at alternative trasear utan nedbygging av matjord alltid må dokumenterast og vurderast før planvedtak vert fatta.

Ett av tiltakene i jordvernsstrategien er at regjeringen vil følge opp arbeidet med jordverninteressene i gjennomføringen av Nasjonal transportplan. I ny Nasjonal Transportplan (NTP) 2025–2036 som ble lagt frem i mars 2024, er det lagt føringer om at beslag av jordbruksareal skal ha en særskilt vurdering, og at omfanget av beslag skal reduseres. Dette hensynet skal være med helt fra oppstart av et prosjekt og dermed også inkluderes i silingsfasen. Samferdselsdepartementet vil vektlegge dette når jordvern skal vurderes opp mot andre hensyn i planprosessene.

Nedskalering av samferdselsprosjekt vil påvirke omdisponering av dyrka mark framover, og var en del av grunnlaget for å sette jordvernmålet til 2 000 dekar. Samferdselsdepartementet endret i 2023 vegnormalene bl.a. for å øke fleksibiliteten, slik at utbyggerne i større grad enn tidligere kan gjenbruke eksisterende vei når det blir bygd nye veier. Dette kan bidra til å nå jordvernmålet.

Alle samferdselsprosjekt har krav om konsekvensutredning av flere alternative traseer. I tillegg følger det av statens prosjektmodell at alle større samferdselstiltak over 1 mrd kr skal underlegges konseptvalgutredning (KVU). Alle virksomhetene under Samferdselsdepartementet tilrår traseer ut fra en vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet, der både prissatte og ikke-prissatte konsekvenser av ulike trasévalg er viktige grunnlag for en tilrådd trasé. Det er mange motstridende hensyn som skal vurderes i planarbeidet, og valg av trasé blir endelig tatt gjennom politiske vedtak.

Regjeringen legger til grunn at jordvern skal være et tungtveiende hensyn, men at det må avveies mot andre nasjonale mål – som f.eks. trafiksikkerhet eller reduksjon i klimagassutslipp – i tråd med plan- og bygningslovens prinsipp om en helhetlig vurdering. I

mange store samferdselsutbygginger er det svært vanskelig eller umulig å unngå å bygge ned dyrka jord. I de tilfellene må kompensierende tiltak vurderes. Ut fra dette er ett av tiltakene i jordvernstrategien å videreføre arbeidet med å prøve ut avbøtende og kompensierende tiltak i samferdselsprosjekter. På samme måte som for naturmangfoldet, vil tiltakshierarkiet ligge til grunn for jordvernet, med først å unngå, så avbøte, før en eventuelt restaurerer eller kompenserer. I anleggsarbeidet blir det lagt opp til å ta vare på matjord ved delvis å flytte denne til områder med dårligere jordkvalitet, selv om det har vist seg krevende å holde oppe jordas produksjonsevne ved flytting.

Jeg viser til disse tiltakene og tilrår derfor at representantforslaget punkt 4 ikke blir vedtatt.

5. Stortinget ber regjeringa sørge for at årleg tilbakeføring til LNF-R skal overstige nedbygging.

For 2023 viser KOSTRA-tallene fra SSB at det ble omdisponert 2 740 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk, noe som er den laveste omdisponeringa siden registreringen ble startet i 1967. Til sammenligning ble 505 dekar dyrka jord ført tilbake til landbruksformål gjennom endring eller oppheving av reguleringsplaner, noe som er det høyeste tallet siden registreringen av dette startet i 2019.

Det er imidlertid grunn til å tro at mesteparten av jordbruksarealet som tilbakeføres til LNFR-formål, bare tilbakeføres på kommuneplannivå og ikke også på reguleringsplannivå, siden det kan være mer utfordrende for kommunen å tilbakeføre jordbruksarealet når planleggingen har kommet så langt at det er laget en reguleringsplan for utbyggingen. Tilbakeføringen på kommuneplannivå registreres imidlertid ikke i KOSTRA, og det finnes foreløpig heller ingen andre årlige nasjonale registreringer av denne tilbakeføringen. Det arbeides imidlertid med å utvikle et arealregnskap som kan gjøre det mulig å registrere dette i framtiden.

Fram til det er mulig å registrere dette nasjonalt er det ikke hensiktsmessig å sette et mål om dette. Jeg anbefaler derfor ikke å vedta representantforslag 5.

6. Stortinget ber regjeringa sørge for at det vert nydyrka minst like mykje jord som det vert omdisponert, og at staten bidreg med økonomiske verkemiddel til drenering, tilbakeføring og klimatilpassing av jordbruksareal for å redusere klimaskadar.

Med bare i overkant av tre prosent dyrka areal i Norge, er det avgjørende å ivareta arealgrunnlaget og ruste arealene for endret klima. Dette handler både om å verne arealene mot omdisponering til andre formål enn jordbruk, om å hindre brakklegging, og om god jordhelse som grunnlag for gode vekstforhold.

Godkjent areal for nydyrking har de siste årene ligget langt over tallene for omdisponeringen av dyrka jord til andre formål enn landbruk, ifølge KOSTRA-tallene. I perioden 2014-2023 har

i gjennomsnitt ca. 20 000 dekar blitt godkjent nydyrka årlig, mens den årlige omdisponeringen av dyrka jord har vært på ca. 4 300 dekar. Selv om godkjent nydyrka areal har gått betydelig ned de siste to årene, så ligger den fortsatt langt over omdisponeringen av dyrka jord.

I 2023 var godkjent areal for nydyrking bare litt under 10 000 dekar, og på det laveste nivået siden KOSTRA-rapporteringa startet i 2005. Likevel var dette tallet mer enn tre ganger så høyt som tallet for omdisponeringen av dyrka jord i 2023, som var 2 740 dekar. Ifølge de foreløpige KOSTRA-tallene for 2024 ble det godkjent ca. 12 500 dekar for nydyrking, mens omdisponeringen av dyrka jord var ca. 2 650 dekar.

I jordbruksoppgjøret for 2023 ble partene enige om å øke tilskuddssatsen til drenering med 60 prosent gjeldende fra juli 2023. Dette førte til en økning av dreneringsaktiviteten. For å imøtekomme økt aktivitet har det blitt satt av om lag dobbelt så mye midler til drenering i 2024 og 2025 sammenliknet med foregående år. Samlet utbetalt tilskudd i 2024 havnet på over 104 millioner kroner som også er nær en dobling fra foregående år, mens det samlet ble innvilget søknader som beløper seg til 189 millioner kroner. Siden ordningen ble innført i 2013, var det fram til mars 2024 innvilget tilskudd til drenering av nær 520 000 dekar jordbruksareal.

Jordbruket må alltid innrette seg etter naturforholdene og søke best mulig tilpasning til vær og klima. Fremover må dyrkingssystemene rustes for et klima som endrer seg i retning av høyere temperaturer, lengre frostfrie perioder, flere fryse- og tineepisoder, ekstremnedbør, tørke og endret biologisk mangfold. Noen satsingsområder for å ruste matproduksjonen for endret klima er å bevare genetisk mangfold, fremme planteforedling og husdyravl og beskytte matjorden. Videre jobber vi sammen med næringa for å drive jordbruk og jordbruksarealer slik at vi styrker jordbrukets og landskapets motstandsdyktighet mot tørke, oversvømmelser og andre klimarelaterte skader. Som en oppfølging av klimatilpasningsmeldingen i 2023, vil vi nedsette en arbeidsgruppe for å gjennomgå klimatilpasningen i landbruket.

Det blir ikke gitt tilskudd til å tilbakeføre jordbruksareal fra utbyggingsformål til LNFR-formål, men det blir etter søknad fra kommunene gitt tilskudd til kommunale jordvernstrategier. Noe av hensikten med dette tilskuddet er at kommunene skal gå grundig gjennom hvilke arealer de har satt av til utbyggingsformål, for å vurdere om det er mulig å tilbakeføre jordbruksareal fra utbyggingsformål til LNFR-formål. Denne tilskuddsordningen ble etablert i 2022 som et tiltak i den reviderte nasjonale jordvernstrategien. Landbruksdirektoratet ga så mye som 2,77 millioner kroner i tilskudd til kommunale jordvernstrategier i 2024, fordelt på nitten kommuner over hele landet. I 2025 er det avsatt 2,2 millioner kroner, og det er høstet positive erfaringer med ordningen.

Jeg viser til disse tiltakene og tilrår at representantforslaget punkt 6 ikke blir vedtatt.

7. Stortinget ber regjeringa endre dei nasjonale retningslinjene for samordning av areal og transport, slik at jordvern får høgaste prioritet i pressområde. Jordlova sine føresegner må få forrang, og endra retningslinjer skal gjelde for byvekstavgiftene.

Spørsmålet viser til nasjonale retningslinjer for samordning av areal og transport, men disse gjelder ikke lenger. De ble erstattet av nye statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet, som ble fastsatt ved kgl.res. 24. januar 2025. I disse nye retningslinjene er jordvern tydelig vektlagt, bl.a. ved at det er nevnt under «1. Formål» at planleggingen skal bidra til å redusere tapet av dyrket mark.

Jordvernet har også fått et eget punkt (3.9), der det står at: *«Omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og arealplanleggingen skal bidra til å nå målet om redusert omdisponering av matjord i tråd med nasjonal jordvernstrategi. Jordvern bør være et overordnet hensyn i arealplanleggingen. Potensialet for fortetting og transformasjon skal kartlegges og bør utnyttes før det vurderes å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til utbyggingsformål. Hensynet til jordbrukets kulturlandskap, urbant landbruk og matberedskap skal også vektlegges. Det bør vurderes å oppheve gamle planer som innebærer omdisponering av dyrka jord, og tilbakeføre arealene til LNFR-formål.»*

Nye statlige planretningslinjer gjelder hele landet, også for områder med byvekstavgifter. Byvekstavgiftene vil på bakgrunn av dette ikke måtte reforhandles selv om det nå nylig er fastsatt nye statlige planretningslinjer.

Byvekstavgiftene kan bidra til å redusere nedbyggingen av jordbruksareal gjennom å legge til rette for fortetting og transformasjon i områder som allerede er bygd ut, og gjennom effektiv bruk av arealene rundt kollektivknutepunkt. Regjeringen vil videreføre samordnet areal- og transportplanlegging i byvekstavgiftene i de største byområda.

De nye statlige planretningslinjene har blitt til gjennom en omfattende prosess i departementene og med en offentlig høring, der Kommunal- og distriktsdepartementet mottok hele 196 høringsinnspill. Jeg viser til at disse ble fastsatt 24. januar 2025 og hvor hensynet til jordvern i stor grad er integrert, og anbefaler ut fra det at representantforslaget punkt 7 ikke blir vedtatt.

8. Stortinget ber regjeringa styrke kommunane sitt ansvar gjennom krav om kommunale matjordplanar som sikrar at jordressursane sin kvalitet og produksjonsevne vert oppretthaldne i arealforvaltninga.

Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen utarbeide en nasjonal veileder for matjordplaner. Landbruksdirektoratet har fått i oppdrag å lage en slik veileder, og dette arbeidet er i gang.

Noe av bakgrunnen for dette tiltaket, er at flere kommuner setter krav om jordflytting i forbindelse med nedbygging av dyrka jord, bl.a. ved at det skal utarbeides en såkalt matjordplan.

Selv om det viktigste er å unngå omdisponering av verdifull dyrka mark, så er ikke alltid det mulig. Dersom dette ikke kan unngås, bør kompenserende tiltak vurderes, siden det ligger et stort potensial i å bevare jordbruksjord ved å flytte jordmassene. Disse kan brukes både til å forbedre eksisterende jordbruksareal og til å opparbeide nye.

Ved utbygging må ofte store masser transporteres bort fra utbyggingsområdene. Det bør derfor vurderes om slike masser kan brukes til å opparbeide fullverdige jordbruksarealer i stedet for å legges i deponi eller fylling. Flytting av matjord er imidlertid komplisert, og det er ikke alle jordtyper som er like godt egnet til formålet. Erfaring har vist at avlingspotensialet og kvaliteten på jordsmonnet forringes ved flytting.

Ut fra det vil jeg avvende Landbruksdirektoratets veileder for matjordplaner, ikke minst med tanke på å vurdere hvilke hjemler som finnes for å kreve slike matjordplaner. Jeg anbefaler derfor at representantforslaget punkt 8 ikke blir vedtatt.

Med hilsen

Nils Kristen Sandtrøen

Statsråden

Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref
2025/1513

Vår ref
25/1053-

Dato
05. mai 2025

Dokument 8:225 S (2024-2025) - Representantforslag om bedre nasjonalt vern av matjorda

Jeg viser til brev fra Stortingets næringskomité datert 25. april 2025, og til representantforslag 8:225 S (2024-2025) om bedre nasjonalt vern av matjorda.

Jeg viser også til behandlingen av delvis likelydende representantforslag i Dokument 8:122 S (2023-2024), jf. Innst. 338 S (2023-2024)

Regjeringen har gjort en rekke tiltak for å få ned omdisponeringen av matjorda. Det viktigste tiltaket er oppdateringen av den nasjonale jordvernstrategien i 2023, med et nytt og innskjerpet mål på 2 000 dekar, jf. Prop. 121 S (2022-2023). Det er grunn til å tro at det å sette dette målet og tidligere mål, har vært helt avgjørende for å få ned omdisponeringen av dyrka jord.

Et annet viktig tiltak, er at jordvernet ble styrket i de nye nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging, som ble fastsatt ved kgl.res. av 20.06.2023. Det oppfordres i disse forventningene til å tilbakeføre jordbruksareal fra arealformål som innebærer omdisponering til LNFR-formål (landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsformål). Dette er avgjørende for at vi skal nå målet på 2 000 dekar, siden det ligger mye jordbruksareal i eksisterende områder avsatt til utbyggingsformål i kommuneplanene som ikke er nedbygd ennå.

Det tredje tiltaket som jeg vil nevne, er at regjeringen nylig vedtok statlige planretningslinjer for areal og mobilitet (fastsatt ved kgl.res. av 24.01.2025), med et eget punkt om jordvern. Der står det at omdisponering av dyrka jord skal minimeres, og at jordvern bør være et overordnet hensyn. Kommunene oppfordres også her om å vurdere tilbakeføring av tidligere omdisponert areal til LNFR-formål.

Jeg vil også nevne den positive utviklingen vi har hatt når det gjelder omdisponeringen av dyrka jord. Siden det første gang ble satt et jordvernsmål i 2004 har den årlige omdisponeringen gradvis gått nedover fra 11 400 dekar. I 2023 var omdisponeringen nede på ca. 2 800 dekar, noe som var det laveste nivået siden registreringen startet i 1967. De foreløpige tallene for 2024 viser et enda lavere nivå, noe som tyder på at tiltakene virker.

Under følger kommentarer til forslagene i representantforslaget. Svaret er utarbeidet i samarbeid med Kommunal- og distriktsdepartementet og Samferdselsdepartementet.

1. Stortinget ber regjeringen sikre det nasjonale jordvernet ved å sørge for at dispensasjon fra vernet av matjord kun kan gis av en nasjonal planmyndighet.

Planlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for å sikre jordvernet, og kommunene er den viktigste planmyndigheten. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord skjer i hovedsak gjennom kommunale planprosesser etter plan- og bygningsloven. Kommunene kan gjennom slike planprosesser vedta kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner som innebærer at et areal kan nyttes til annet enn landbruksformål. I disse planene legges det også føringer for kommunenes vedtak i enkeltsaker etter plan- og bygningsloven og jordloven som medfører omdisponering av dyrka og dyrkbar jord.

Kommunene har dermed en særlig viktig rolle i å ivareta jordvernet. Begrunnelsen for det er at de kommunale politikerne sitter med lokalkunnskapen og med myndighet til å ivareta mange andre interesser, slik at de er de nærmeste til å gjøre avveininger i den enkelte saken med hensyn til arealdisponeringen.

Reglene om innsigelser i plan- og bygningsloven er imidlertid en grunnleggende forutsetning for at kommunene kan egengodkjenne kommuneplanene og reguleringsplanene sine. Disse reglene skal bidra til å sikre at kommunene ikke vedtar arealplaner som er i strid med nasjonale og vesentlige regionale interesser, som for eksempel jordverninteressene. Landbruks- og matdepartementet sendte nylig ut et rundskriv (M-1/2025) der det blir klargjort hva som kan føre til innsigelse ut fra jordvern hensyn. I den forbindelse vil jeg nevne at vi har behandlet flere innsigelsessaker under denne regjeringen, og at vi i all hovedsak har støttet innsigelsene når det gjelder jordvern.

Jeg vil understreke at statsforvalterne har en viktig rolle i kommunene sin arealplanlegging. I tillegg til å gi råd og veiledning til kommunene, skal de medvirke i arealplanleggingen og vurdere om de skal fremme innsigelse mot planforslag som er i konflikt med nasjonale interesser, blant annet av hensyn til jordvernet.

Regjeringen har også gitt flere tydelige signaler om hvordan jordvernet skal ivaretas. I *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027* understreker regjeringen at bevaring av dyrka jord er en nasjonal interesse. Det står også at regjeringen forventer at fylkeskommunene og kommunene bidrar til å styrke jordvernet, og til å nå målet om å redusere omdisponeringen av matjord i samsvar med jordvernstrategien. Jordvernet er

også styrket i de nye statlige planretningslinjene for areal og mobilitet, med et eget punkt om jordvern. Der står det at omdisponeringen av dyrka jord skal minimeres, at arealplanleggingen skal bidra til å nå målet om redusert omdisponering av matjord i tråd med nasjonal jordvernstrategi, og at jordvern bør være et overordnet hensyn.

Ut fra det mener jeg at regjeringen har en tydelig politikk for å ivareta matjord, og jeg legger til grunn at kommunene følger opp de nasjonale føringene. Jeg anbefaler derfor at representantforslaget punkt 1 ikke blir vedtatt.

2. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til endringer i jordlova som gir en vesentlig innstramming av muligheten for dispensasjoner fra det generelle kravet om at matjord ikke skal brukes til andre formål enn matproduksjon.

Som nevnt under forslag 1, så er planlegging etter plan- og bygningsloven det viktigste verktøyet for å sikre jordvernet, og omdisponeringen av dyrka og dyrkbar jord skjer i hovedsak gjennom kommunale planprosesser etter plan- og bygningsloven. Om en ønsker å stramme inn på muligheten for å omdisponere dyrka jord innenfor dagens rammeverk for arealforvaltningen, så bør en gjøre det gjennom endringer i plan- og bygningsloven

Jordloven inneholder imidlertid et forbud mot å omdisponere dyrka jord til annet enn matproduksjon, for de jordbruksarealene som ikke blir omdisponert gjennom planer etter plan- og bygningsloven. Det er oppstilt strenge vilkår til når det kan gis dispensasjon fra arealplaner, og det framgår av plan- og bygningsloven at det skal legges særlig vekt på konsekvenser for jordvern.

Omdisponeringen av dyrket og dyrkbar jord registreres i KOSTRA (kommune-stat-rapportering) og viser hva som årlig blir godkjent omdisponert gjennom reguleringsplaner eller etter jordloven. Så mye som ca. 80 prosent blir registrert omdisponert gjennom reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven, men også sakene som blir registrert omdisponert etter jordloven, blir regulert gjennom kommuneplanen og/eller andre virkemidler i plan- og bygningsloven.

Jeg mener likevel at det er nødvendig å vurdere om de eksisterende reglene i jordloven gir et tilstrekkelig vern av matjorda. Jeg har derfor satt i gang et arbeid med å gjennomgå jordloven. Målet med gjennomgangen er å styrke jordvernet generelt ved å se på omdisponering som i dag ikke er underlagt offentlig kontroll, slik som landbruket sin egen nedbygging. Et annet mål er å forsterke vernet om særlig viktige matproduserende areal.

Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen utrede en lovendring i jordloven med sikte på et sterkere vern av de viktigste jordbruksarealene. Landbruks- og matdepartementet er i gang med å utrede dette.

Ifølge den nasjonale jordvernstrategien vil regjeringen også etablere et sentralt register for viktige jordbruksarealer av nasjonal betydning. Landbruksdirektoratet kom nylig med en rapport om etablering av et slikt register, som Landbruks- og matdepartementet nå vurderer.

Ut fra det anbefaler jeg at representantforslagets punkt 2 ikke blir vedtatt.

3. Stortinget ber regjeringen sette et mål om at statlige samferdselsprosjekter og andre statlige utbyggingsformål ikke skal føre til tap av dyrka mark.

I mange store samferdselsutbygginger er det vanskelig eller umulig å unngå å bygge ned dyrka jord. I de tilfellene må kompenserende tiltak vurderes. Ut fra det er ett av tiltakene i jordvernstrategien å videreføre arbeidet med å prøve ut avbøtende og kompenserende tiltak i samferdselsprosjekter. På samme måte som for naturmangfoldet, vil tiltakshierarkiet ligge til grunn for jordvernet, med først å unngå, så avbøte, før en eventuelt restaurerer eller kompenserer. I anleggsarbeidet blir det lagt opp til å ta vare på matjord ved delvis å flytte denne til områder med dårligere jordkvalitet, selv om det har vist seg krevende å holde oppe jordas produksjonsevne ved flytting.

Ett av tiltakene i jordvernsstrategien er at regjeringen vil følge opp arbeidet med jordverninteressene i gjennomføringen av Nasjonal transportplan. I ny Nasjonal Transportplan (NTP) 2025–2036 som ble lagt frem i mars 2024, er det lagt føringer om at beslag av jordbruksareal skal ha en særskilt vurdering, og at omfanget av beslag skal reduseres. Dette hensynet skal være med helt fra oppstart av et prosjekt og dermed også inkluderes i silingsfasen. Samferdselsdepartementet vil vektlegge dette når jordvern skal vurderes opp mot andre hensyn i planprosessene.

Nedskalering av samferdselsprosjekter vil påvirke omdisponering av dyrka mark framover, og var en del av grunnlaget for å sette jordvernålet til 2 000 dekar. Samferdselsdepartementet endret i 2023 vegnormalene bl.a. for å øke fleksibiliteten, slik at utbyggerne i større grad enn tidligere kan gjenbruke eksisterende vei når det blir bygd nye veier. Dette kan bidra til å nå jordvernålet.

Alle samferdselsprosjekter har krav om konsekvensutredning av flere alternative traseer. I tillegg følger det av statens prosjektmodell at alle større samferdselstiltak over 1 mrd kroner skal underlegges konseptvalgutredning (KVU). Alle virksomhetene under Samferdselsdepartementet tilrår traseer ut fra en vurdering av samfunnsøkonomisk lønnsomhet, der både prissatte og ikke-prissatte konsekvenser av ulike trasévalg er viktige grunnlag for en tilrådd trasé. Det er mange motstridende hensyn som skal vurderes i planarbeidet, og valg av trasé blir endelig tatt gjennom politiske vedtak.

Regjeringen legger til grunn at jordvern skal være et tungtveiende hensyn, men at det må avveies mot andre nasjonale mål – som for eksempel trafiksikkerhet eller reduksjon i klimagassutslipp – i tråd med plan- og bygningslovens prinsipp om en helhetlig vurdering. Også når det gjelder andre statlige utbyggingsformål enn samferdsel, så kan det være vanskelig å unngå nedbygging av dyrka jord helt. De strenge føringene for jordvern vil

imidlertid gjelde også for disse prosjektene, og det forventes at staten selv bidrar til at det nasjonale jordvernmålet nås.

Jeg viser til disse tiltakene og anbefaler at representantforslaget punkt 3 ikke blir vedtatt.

Med hilsen

Nils Kristen Sandtrøen

